

ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНОГО ТА ТАКТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЮНИХ БАСКЕТБОЛІСТІВ НА ЕТАПІ ПОЧАТКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

В роботі представлені результати досліджень психофізіологічних особливостей юних баскетболістів на початковому етапі підготовки.

Ключові слова: оперативне мислення, тактика, лідер.

Постановка проблеми. Стійкий інтерес до занять одним з видів спортивних ігор у значній мірі визначається правильно обраною спортивною спеціалізацією, упровадженням наукових досліджень і передових технологій у процес підготовки спортивного резерву, методикою організації навчального процесу, застосуванням нових форм організації початкового етапу підготовки, а також особистісними якостями тренера-педагога [1, 2].

Тому проблема підготовки повноцінного спортивного резерву торкається широкого кола питань організаційного, методичного і наукового характеру і тісно взаємозв'язана з проблемою багаторічної підготовки юних спортсменів [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Враховуючи особливості ігрових видів спорту, зокрема баскетболу, дослідники приділяють велику увагу тактичній підготовці спортсменів, показником якої є рівень розвитку тактичного мислення. У роботах багатьох вчених (А.В. Родіонов, 1973; Б.А. Вяткін, 1978; С.П. Ільїн, 1980; Я.В. Васильєв, 1984) розглядається проблема впливу властивостей нервової системи на спортивні здібності баскетболістів. Як зазначено в літературі, найбільше вони впливають на формування цих здібностей в період, коли закладаються основи спортивної майстерності (А. А. Болгочанц, 1980). Цей період в баскетболі збігається з етапом початкового навчання, коли вік баскетболісток відповідає 10-12 років. Саме в цьому віці відбувається стрибок у розвитку інтелекту та видів мислення (І.Я. Калпунович, 1999; Л.І. Пронін, 1999). Але це зовсім не враховується при плануванні навчально-тренувального процесу підготовки юних баскетболісток і недостатньо уваги приділяється проблемі впливу індивідуальних особливостей на розвиток тактичного мислення спортсменів.

Метою дослідження є визначення психофізіологічних показників юних баскетболістів на початковому етапі підготовки.

Об'єктом дослідження є тренувальний процес юних спортсменів на початковому етапі підготовки.

Предметом дослідження є показники техніко-тактичної майстерності, що обумовлює підвищення ефективності змагальної діяльності юних спортсменів.

Виклад основного матеріалу досліджень. Практика добору дітей до регулярних занять спортивними іграми припускає проведення комплексного тестування, що дає можливість судити про придатність дітей до занять тим або іншим видом спортивної гри. Проведення комплексного тестування на різних етапах тренувального процесу дозволяє, у залежності від величини приросту показників, що тестуються, виробити більш точне судження про придатність дитини до конкретної спортивної спеціалізації.

Однак більш точне діагностування рухових здібностей дитини не дає можливості судити про його поведінку в складі групи або команди в цілому. Тому ми вважаємо, що на етапі спортивної орієнтації варто ввести групу контрольних тестів, за результатами виконання яких можна прогнозувати ступінь здатності юного спортсмена вирішувати рухові ситуаційні задачі разом з партнерами по команді.

У різних дітей при відносно однакових тренувальних навантаженнях ступінь засвоєння рухових здібностей специфічних видів спортивної гри різна. Тому в практиці тренувального процесу юних спортсменів у командних видах спортивних ігор у кожній з відібраних груп дітей через визначений час занять (приблизно біля 3-х місяців) виділяються групи лідерів і відомих. Надалі юні спортсмени групи лідерів значно скорочують темп приросту показників, що обумовлюють конкуренцію в складі групи.

Юні спортсмени, що виділилися в групу відомих, також значно сповільнюють зростання спортивної майстерності в силу зумовленості їх у складі команди.

Приступаючи до дослідження, ми припустили, що проводячи реорганізацію груп початкової підготовки й об'єднання лідерів і відомих у самостійні групи, ми створимо сприятливі умови для подальшого росту техніко-тактичної майстерності юних спортсменів, зменшимо відсоток відсівання дітей, підвищимо інтерес до тренувальних занять і створимо передумови для формування стійкого інтересу до занять.

Ситуації змагальної боротьби у спорті швидкі та мінливі. Тому реалізація у ході змагань наміченого спортсменом тактичного плану пов'язана із розв'язанням багатьох різних за характером тактичних задач.

Оперативне мислення – це мислення, вплетене безпосередньо в діяльність людини. Воно носить діючий характер, тому що пов'язане з діями в їх моторному, практичному змісті. Мислення баскетболіста спрямоване на те, щоб оцінити обстановку, визначити найбільш імовірні продовження ігрової ситуації, вибрати з них найбільш раціональні, виділити засоби їх реалізації, прийняти необхідне тактичне рішення. Це висуває особливі вимоги для конкретності, гнучкості, швидкості та точності оперативного мислення [3, 4].

В умовах дефіциту часу і великій цінності моторних дій баскетболіст при розв'язанні тактичних задач виконує психомоторні операції. У більшій кількості випадків всі рішення задачі і містяться у зв'язку «побачив-відповів», тобто відреагував. Але чим складніша ситуація, тим більше різнобічні зв'язки між її елементами, тим більше на передній край виходить оперативне мислення.

Тактичне та оперативне мислення є однією з найважливіших спортивних здібностей для гри в баскетбол. Рівень його розвитку є одним з показників тактичної підготовленості спортсмена. Процес становлення цієї спортивної здібності складний і має свої особливості. В результаті досліджень виявлено динаміку зміни показників оперативного мислення баскетболістів 13-14 років до і після спеціалізованого розподілу груп випробуваних.

Вивчення й аналіз динаміки зміни показників оперативного мислення баскетболісток 13-14 років свідчить про те, що в цілому в групі лідерів результат покращився на 1,13 с (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка зміни показників оперативного мислення баскетболістів 13-14 років до і після спеціалізованого розподілу груп випробуваних (Група лідерів)

№	Прізвище, ім'я	Час		Ходи	
		I	II	I	II
		До (с)	Після (с.)	До (кількість)	Після (кількість)
1	Палаженко А.	7,02	3,37	10	8
2	Ручко Ю.	20,27	10,51	15	13
3	Мартиненко А.	9,52	6,56	10	10
4	Царук В.	6,25	6,05	10	9
5	Пуха Д.	5,66	7,43	12	11
6	Ільчевська А.	6,49	6,50	12	10
7	Посполітак М.	7,09	6,80	9	12
	Група лідерів	8,90	5,77	11	10
	Група відомих	10,27	6,76	11	10
	Група контрольна	10,83	7,63	11	11

Індивідуальні показники оперативного мислення баскетболісток складають: Палаженко А. до розподілу груп показала результат 7,02 с, поліпшивши його на 3,65 с. Ручко Ю. – поліпшила результат на 10,76 с, Мартиненко А. – на 2,96 с, Царук В. – на 0,20 с, Пуха Д. – на 1,77 с, Ільчевська А. – на 0,01 с, Посполітак М. – на 0,20 с.

Кількість виконання заданих дій (ходів фішкою) за зазначений час до і після спеціалізованого поділу груп у цілому в групі лідерів покращилася і складає до 11 за 8,90 с, а після розподілу – 10 ходів за 5,77 с.

Індивідуальні показники баскетболісток групи «відомих» при виконанні ходів фішкою свідчать, що Палаженко А. до розподілу груп виконала 10 ходів за 7,02 с, а після розподілу – за 3,37 с – 8 ходів. Ручко Ю. до розподілу груп за 20,27 с виконала 15 ходів, а після – за 10,51 с – 13 ходів. Мартиненко А. також поліпшила свій результат – 10 ходів за 6,56 с. Царук В. після розподілу поліпшила результат на 1 хід. Пуха Д. – за 7,43 с виконала 11 ходів, а за 5,66 с до розподілу поліпшила результат до 12 ходів. Ільчевська А. – за 6,49 с до розподілу груп виконала 12 ходів і за 6,50 с – 10 ходів після розподілу груп. Посполітак М. до розподілу виконала 9 ходів за 7,09 с і після розподілу 12 ходів за 6,80 с.

У групі відомих при визначенні показників оперативного мислення результати збільшилися значно після розподілу груп – на 3,51 с покращився час виконання тесту, а результати кількості ходів покращилися: так за 10,27 с спортсменки виконали 11 ходів, а за 6,76 с – 10 ходів (табл. 2).

Індивідуальні показники баскетболістів даної групи свідчать, що показники оперативного мислення у Пилипенко О. покращилися в часі на 4,02 с і в кількості ходів фішкою результати також покращилися. До розподілу груп випробуваних баскетболістка за 10,59 с виконала 13 ходів, а після – за 6,57 с – 8 ходів.

Половинська Л. до розподілу показала результат краще – 11 ходів за 6,86 с, і після – за 7,24 с – 11 ходів. Посполітак М. поліпшила показник часу оперативного мислення на 0,77 с, а кількість ходів таке ж, як до, так і після розподілу груп складає 9 ходів. Тригубка М. за 21,60 с виконала 9 ходів і за 7,49 с – 13 ходів, що свідчить про поліпшення результату. Бабушкіна Є. – на 2,82 с покращився результат часу, виконавши за 8,82 з 12 ходів і за 6 с – 10 ходів. Дудченко І. до розподілу груп за 7,75 с виконала 10 ходів і за 6,69 с також 10 ходів, що свідчить про поліпшення результату. Котляр В. – затратила на 13 ходів – 9,12 с до розподілу груп і за 5,52 с – 8 ходів, що свідчить про поліпшення результату після розподілу груп.

Таблиця 2

Динаміка зміни показників оперативного мислення у баскетболісток 13-14 років до і після спеціалізованого розподілу груп випробуваних (Група відомих)

№	Прізвище, ім'я	Час		Ходи	
		I	II	I	II

		До (с)	Після (с.)	До (кількість)	Після (кількість)
1	Пилипенко О.	10,59	6,57	13	8
2	Половинська М.	6,86	7,24	11	11
3	Посполитак М.	7,16	7,83	9	9
4	Тригубка М.	21,60	7,49	9	13
5	Бабушкіна Є.	8,82	6,00	12	10
6	Дудченко І.	7,75	6,69	10	10
7	Котляр В.	9,12	6,52	13	8
		10,27	6,76	11	10

В контрольній групі середній показник часу тесту і кількості ходів складає до розподілу 10,83 с і 11 ходів, а після – 7,63 с і також 11 ходів, що свідчить про поліпшення результату як у часі, так і в кількості ходів (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка зміни показників оперативного мислення у баскетболісток 13-14 років до і після спеціалізованого розподілу груп випробуваних (Контрольна група)

№	Прізвище, ім'я	Час		Ходи	
		I	II	I	II
		До (с)	Після (с.)	До (кількість)	Після (кількість)
1	Хижняк А.	9,71	7,84	9	9
2	Новохацька Т.	24,85	10,04	15	12
3	Губич Л.	10,21	8,10	12	11
4	Скурту М.	7,26	5,30	10	9
5	Ронкова Є.	5,68	7,00	9	13
6	Решетилова Є.	7,98	7,10	13	12
7	Петрова Є.	10,13	8,06	13	10
		10,83	7,63	11	11

Індивідуальні показники баскетболісток до і після розподілу груп дозволяють констатувати, що Хижняк А. поліпшила часові показники виконання тесту на 1,83 с, але до розподілу груп результат виконання «ходів гірше», чим після розподілу, тому що Хижняк за 9,71 с виконала 9 ходів, а після – така ж кількість ходів за 7,84 с. Новохацька Т. також поліпшила часові параметри тесту, до розподілу вона виконала 1 хід за 1,65 с, а після – за 0,82 с. Губич Л. – на 2,11 с з поліпшила результат часу після розподілу.

Кількість ходів також краще після розподілу груп, так – один хід до розподілу вона виконала за 0,82 с, а після – за 0,74 с. Скурту М. часові показники поліпшила на 1,96 с. Разом з тим один хід до розподілу вона виконала за 0,72 с, а після за 0,51 с, що також є поліпшенням результату. Ронкова Є. – до розподілу груп показала кращий часовий результати 5,68 с, а після – 7,00 с; за 0,63 с до – вона виконала 1 хід і після розподілу за 0,53 с – 1 хід, що свідчить про те, що час виконання погіршився, а кількість ходів покращилася. Решетилова Є. після розподілу груп поліпшила час виконання тесту на 0,88 с. Результати ходів – до – склав 0,61 с (1 хід) і після розподілу груп час одного ходу – 0,59 с, що дозволяє говорити про підвищення показників оперативного мислення після спеціалізованого розподілу груп. Петрова Є. до розподілу за 10,13 с виконала 13 ходів – 1 хід – за 0,62 с, після – 13 ходів за 8,06 с. один хід у даному тесті виконувався за 0,66 с. Таким чином, можна констатувати, що часові показники зросли після розподілу груп, а кількість ходів у перерахунку на хід/с погіршилася на 0,04 с.

В результаті роботи виявлено також зміни показників тактичного мислення у баскетболісток 13-14 років до і після спеціалізованого розподілу груп випробуваних (табл. 4-6).

Таблиця 4

Динаміка зміни показників тактичного мислення у баскетболісток 13-14 років до і після спеціалізованого розподілу груп випробуваних (Група лідерів)

№	Прізвище, ім'я	Час		Помилки	
		I	II	I	II
		До (с)	Після (с)	До (кількість)	Після (кількість)
1	Палаженко А.	25,88	6,77	1	0
2	Ручко Ю.	22,95	5,64	1	1
3	Мартиненко А.	26,21	6,09	2	1
4	Царук В.	29,74	27,83	2	1
5	Пуха Д.	5,74	6,57	1	1
6	Ільчевська А.	4,94	7,30	1	0

7	Посполитак М.	14,30	6,35	1	0
	Група лідерів	18,54	9,51	1	0,5
	Група відомих	18,13	12,49	1,71	4
	Група контрольна	24,36	13,58	2	3

Таблиця 5

Динаміка зміни показників тактичного мислення у баскетболісток 13-14 років до і після спеціалізованого розподілу груп випробуваних (Група відомих)

№	Прізвище, ім'я	Час		Помилки	
		I	II	I	II
		До (с)	Після (с)	До (кількість)	Після (кількість)
1	Пилипенко О.	13,54	2,1	1	1
2	Половинська М.	18,60	3,7	1	0
3	Посполитак М.	19,40	5,51	1	1
4	Тригубка М.	21,30	10,44	4	1
5	Бабушкіна Є.	1,65	9,50	2	0
6	Дудченко І.	20,35	8,15	2	1
7	Котляр В.	22,10	9,20	1	0
		18,13	12,49	5	0

Таблиця 6

Динаміка зміни показників тактичного мислення у баскетболісток 13-14 років до і після спеціалізованого розподілу груп випробуваних (Контрольна група)

№	Прізвище, ім'я	Час		Помилки	
		I	II	I	II
		До (с)	Після (с)	До (кількість)	Після (кількість)
1	Хижняк А.	48,21	18,67	3	2
2	Новохацька Т.	29,31	6,20	3	0
3	Губич Л.	28,57	12,31	3	1
4	Скурту М.	26,46	18,15	1	4
5	Ронкова Є.	16,85	15,12	1	3
6	Решетиллова Є.	21,14	12,10	1	0
7	Петрова Є.	14,67	11,50	2	3
		24,36	13,58	2	2

Вивчення й аналіз динаміки зміни показників тактичного мислення баскетболісток 13-14 років у групі лідерів свідчить про те, що в цілому в групі лідерів результат покращився в часі виконання тесту на 2,64 с після розподілу груп випробуваних при кількості помилок – 1, до розподілу груп і після – 0,5 с.

Індивідуальні показники даної групи дозволяють говорити про те, що Палаженко А. після розподілу груп поліпшила показники виконання тесту на 19,11 с при одній помилці до розподілу груп. Ручко Ю. – на 17,31 с при одній помилці до і після поділу груп випробуваних. Мартиненко А. до поділу груп тест виконала за 26,21 с, при двох помилках і після поділу за 20,12 с при двох помилках до і після розподілу груп, що свідчить про підвищення результату в даному тесті. Царук В. – поліпшила результат після виконання тесту на 1,91 с, допустивши дві помилки до та одну після розподілу груп випробуваних (табл. 4). Пуха Д. при виконанні тесту на швидкість зорово-моторної реакції до розподілу груп показала результат 5,74 с та після – за 6,57 с, погіршивши його на 0,83 с і допустила по одній помилці до і після виконання завдання. Ільчевська А. значно погіршила результат на 2,36 с після розподілу груп при одній помилці до поділу. Посполитак М. підвищила результат даного тесту на 7,95 с при одній помилці до поділу груп.

Середній показник у групі відомих складає 18,13 с до, і 12,49 с після розподілу груп (табл. 5). Таким чином, у цій групі результат покращився на 5,64 с. Індивідуальні показники виконання тесту свідчать, що Пилипенко О. до розподілу груп показала результат 13,54 с і після 2,1 с, поліпшивши результат на 11,44 с при одній помилці до і після виконання завдання. Половинська Н. поліпшила результат на 14,9 с, при одній помилці до розподілу груп. Посполитак М. підвищила результат на 10,89 с і зробила по одній помилці до і після розподілу груп. Тригубка М. також поліпшила свій результат на 11,86 с при чотирьох помилках до і після виконання завдання. Бабушкіна Є. – на 2,15 с поліпшила результат при двох помилках до розподілу груп. Дудченко І. на 12,20 с поліпшила результат тесту, допустивши 2 помилки до розподілу груп і одну після. Котляр В. також значно поліпшила показаний результат на 12,9 с, при одній помилці до розподілу груп.

У контрольній групі середній показник виконання тесту складає 24,36 с до розподілу груп і 13,58 с – після, при двох помилках до і після виконання завдання (табл. 6).

Індивідуальні показники свідчать, що Хижняк А. виконала тест за 48,21 с до розподілу груп і після 18,67 с, поліпшила результат на 29,54 с при трьох помилках до розподілу груп і двох після. Новохацька Т.

поліпшила результат на 22,10 с, при трьох помилках до розподілу груп. Губич Л. поліпшила результат на 16,26 с, допустивши три помилки до розподілу груп і 1 після. Скурту М., виконуючи тест, поліпшила результат на 8,31 с з одною помилкою до розподілу груп і 4 помилками після. Ронкова Є. незначно поліпшила свій результат після поділу груп (на 1,73 с) і допустила 1 помилку до і 3 – після розподілу груп. Решетилова Є. значно підвищила результат після розподілу груп на 9,04 с, допустивши 1 помилку до поділу груп. Петрова Є. поліпшила результат на 3,17 с з одною помилкою до розподілу груп і 3 – після (табл. 2).

Висновки

Аналіз зміни показників оперативного і тактичного мислення баскетболісток 13-14 років до і після спеціалізованого розподілу груп випробуваних дозволяє констатувати, що група лідерів у середньому показала кращий результат при визначенні показників оперативного мислення баскетболісток, група відомих показала результат гірше, ніж група лідерів, а контрольна група показала гірший результат, ніж у двох попередніх групах.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні показників латентного періоду простої та складної зорово-моторної реакції вибору, а також показників рівня функціональної рухливості нервових процесів в баскетболісток 13-14 років до і після спеціалізованого розподілу груп випробуваних.

Література

1. Родионов А.В. Влияние психологических факторов на спортивный результат. – М.: ФиС, 1983. – 112 с.
2. Родионов А.В., Воронова В.И. Психологические основы подготовки баскетболистов. – К.: Здоров'я, 1989. – 136 с.
3. Уэйнберг Р.С., Гоулд Д. Основы психологии спорта и физической культуры. – К.: Ол.лит., 2001. – 334 с.
4. Шутова С.Е. Психологические факторы, обеспечивающие эффективность соревновательной деятельности баскетболистов высокой квалификации: Автореф. дис. ... канд. наук по физ. восп. и спорту. – К., 2000. – 19 с.
5. Яхонтов Р.Е. Психологическая подготовка баскетболистов: Учебное пособие. – СПб.: СПбГАФК им. П.Ф.Лесгафта, 2000. – 230 с.

Nosko N.A.

FEATURES OF OPERATIONAL AND TACTICAL THINKING IN YOUNG BASKETBALL INITIAL TRAINING

The paper presents the results of psycho-physiological characteristics of young basketball players in the initial stage of preparation.

Keywords: *quick thinking, tactics and leader.*

Надійшла до редакції 10.09.2010 р.